ಡಾ॥ ಅ. ಸುಂದರ*

ಕೆಳದಿ-ಇಕ್ಕೇರಿ-ಬಿದನೂರು ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದ ಅಪರೂಪ ಮಾದರಿಯ ಎರಡು ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ:ಶೋಧನೆ

ಕೆಳದಿ–ಇಕ್ಕೇರಿ–ಬಿದನೂರು ರಾಜ್ಯ (ಸು. ೧೫೦೦–೧೭೬೩) ಕಾಲದ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶ್ರೀ ರಾಮೇಶ್ವರ-ಪಾರ್ವತೀ.ವೀರಭದ್ರ, ಅಘೋರೇಶ್ವರ, ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ, ಹಾಗು ಆರೆಗೆ, ಕವಲೇದುರ್ಗ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಇತರಡೆಗಳಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯ ಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ[1] ೧೯೦೪ ರಿಂದ ಆಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಭದ್ರಾ ಐತಾಳರವರು **ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದ**[2] ಮೇಲೆ ಪಿ. ಎಚ್. ಡಿ. ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಯಶಸ್ವಿ ಯಾಗಿ ಸಾದರಪಡಿಸಿದರು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಬಂಧ ಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇವೆಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರು.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯದಲ್ಲಿ ೧೯೮೪–೮೭ ರಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಪ್ಪ ನಾಯಕ ಅರಸನ ಅರಮನೆಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ **ಕೆಳದಿ ಅರೆಸರ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ** ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಐದು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಒಂದನೇ ಸಂಪುಟ ಮತ್ತು ಐದನೇ ಸಂಪುಟದ ಎರಡನೇ ಭಾಗ ವನ್ನು[3] ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಆಗ ಆರಂಭಿಸಿದ ನನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಮಯವಾದಾಗಲ್ಲ ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ದಿನಾಂಕ ೧೪–೫–೯೩ ಮತ್ತು ೩–೭–೯೩ ರಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗಾ–ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ (ಭದ್ರಾವತಿ ತಾ.) ಆವಿನ ಹಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಗೆಣಸಿನ ಕುಣಿ (ಸಾಗರ ತಾ.) ಯಲ್ಲಿಯ ಈ ಕಾಲದ ಎರಡು

* ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ, ಬಿಜಾಪುರ

1 ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ (ಪ್ರಾ. ಸಂ. ನಿ.) ದ ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿಗಳು, ೧೯೦೪ ಮತ್ತು ೧೯೦೯; ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಪುಟ-8.

2 ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಭದ್ರಾ ಐತಾಳ, ೧೯೯೨ : ಕೆಳದಿ ಕಿಂಗಡಮ್ ದಿ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಆ್ಯಡ್ ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಚರ್, ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪಿಎಚ್. ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

3 ಸುಂದರ. ಅ : ೧೯೮೫, ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿ ಕಲೆ ಸಂಪುಟ (ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ), ಪ್ರಾ. ಸಂ. ನಿ. ಮೈಸೂರು.
ಸುಂದರ, ಅ. ೧೯೮೬ : ಕೆಳದಿ ಅರಸರ....ಕಲೆ, ಸಂಪುಟ-5, ಭಾಗ-2 ; ದಿ ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕ ಪ್ಯಾಲೇಸ್ ಇನ್ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಪ್ರಾ. ಸಂ. ನಿ.

ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ದಿನಾಂಕ ೪-೭-೯೩ ರಂದು, ಕೆಳದಿ ಇದರ ಸಮೀಪದ ಸಂಗಳದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇರದ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆನು. ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಪರೂಪದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಮಾದರಿಯದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯಗಳು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾಗಿರದೆ ತೀರ ಸರಳ ಹಾಗು ಚಿಕ್ಕ ನಿರ್ಮಿತಿಗಳು.

೧. ದೇವಾಲಯಗಳು

ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯ ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸಮೀಪ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯವು ಗ್ರಾಮದ ಸಮೀಪ ಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಸೇತುವೆ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಲದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದು ಚೌಕೋನ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಿರುದಾದ ತೆರೆದ ಮಚಬಂಧ ಮಾದರಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಅಲಂಕರಣವಿಲ್ಲದ ಗೋಡೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಜಾರಿನ ಮಾಡು; ಮಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಮೂಲೆ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪ ಬೋದಿಗೆಗಳು, ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಚಿತ್ರಪಟ್ಟಿ ಮೇಲೆ ತ್ರಿದಳಾಕೃತಿಯ ಕಂಗುರಗಳ ಸಾಲು ಇವಿಷ್ಟು ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ದೇವಾಲಯದ ಭಾಗಗಳು; ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲೆ ಶಿಖರವಿಲ್ಲ.

ಮುಖ ಮಂಟಪದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ ಕೈಪಿಡಿಗಳುಳ್ಳ ಸೋಪಾನ, ಮಂಟಪದ ಮುಂಬದಿ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕಂಬ; ಮಂಟಪದಿಂದ ಗರ್ಭಗುಡಿಗೆ ನೇರ ಪ್ರವೇಶವಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಬಹುಶಃ ಮೂಲ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲದ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ವೀರಭದ್ರ ಮೂರ್ತಿ ಇದೆ.

ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಸರಳ ಚೂಪಾದ ಮೊನೆಯುಳ್ಳ ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿ ತೆನೆಗಳಿವೆ. ಬುಡದಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಎಲೆ ಹೂವುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು, ಇಲ್ಲವೇ ಅಲಂಕೃತ ಪಟ್ಟಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪ ಬೋದಿಗೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಮುಂಭಾಗದ ಎಡಮೂಲೆಯ ಕಂಬದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೀಠದ ಮೇಲಿರುವ ಪೂರ್ಣ ಕುಂಭ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ನಿಮಿರಿ ನಿಂತಿರುವ ಪುಷ್ಪ ದಳಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ ಅದರಂತೆಯೇ ಈ ಮೂಲೆಗಂಬದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯ ಅರ್ಧಗಂಬದ ಮೇಲೆ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರವು ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ವತ್ಸ ಚಿಹ್ನೆಯ ಚಿತ್ರವು ಕೂಡ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಬಲಬದಿಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಗಣೇಶನ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರವು ಎಡಬದಿಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಧೋತ್ರವನ್ನುಟ್ಟ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಅರಳಿದ ಅಗಲವಾದ ಮೂಗು, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಿರುಗಣ್ಣುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿದಾದ ಹಣೆ, ಬುಡದ ಮೇಲೆ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ನೀಳ ಕೇಶರಾಶಿ, ಬಲಿಷ್ಠ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ಪುರುಷಾ ಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರವು ಇವೆ. ಹಿಂಬದಿಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿನ ಕೆಳಗೆ ಪವಿತ್ರ ಗಂಟನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಜೋಡಿ ನಾಗರಗಳ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಮಾಡಿನ ಮೇಲಿನ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಾಕೃತಿಗಳ, ಪಕ್ಷಿಗಳ, ಹೂವು ಮೊಗ್ಗಿನ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಸೋಪಾನದ ಕೈಪಿಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ, ಬಾಲವನ್ನು ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಮುಂದಿನ ಬಲಗಾಲನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಹಿಂದುರುಗಿ ನೋಡುವಂತಿರುವ ಸಿಂಹ ಶಿಲ್ಪದ ಕೈಪಿಡಿ. ಮಂಟಪದ ಮುಂಭಾಗದ ಕಂಬಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಮಾದರಿಯ ಪೀಠ, ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪ ಸಹಿತ ಕೆಳಭಾಗ ಚೌಕೋನ, ಮಧ್ಯಭಾಗ ಅಷ್ಟಕೋನ, ಮೇಲ್ಭಾಗ ಚೌಕೋನದ ಕಾಂಡ ಇದರ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟಕೋನದ ಕಲಶದ ಮಾದರಿ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟಕೋನ ಫಲಕದಂತಿರುವ ಕುಂಭ, ಇದಚೆ ಮತ್ತು ಫಲಕಗಳಿವೆ. ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಪುಷ್ಪ ಬೋದಿಗೆಗಳಿವೆ. ಕಂಬದ ಮುಂಭಾಗದಿಂದ ಚಾಚಿದ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಂತೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕಿರುಗಂಬವಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಕಂಬ ಸಮುಚ್ಚಯದ ಮಾದರಿಯನ್ನು

ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಛತ್ತಿನ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಕಮಲ ಪುಷ್ಪದ ಫಲಕವಿದೆ. ದ್ವಾರಬಂಧದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕೋಷ್ಠ, ಅಲಂಕೃತ ಪಟ್ಟಿಕೆಯುಳ್ಳ ಸ್ತಂಭ ಶಾಖೆ, ಪುಷ್ಪಶಾಖೆ ಇದರ ಕೆಳಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ದ್ವಾರಪಾಲ ಕೋಷ್ಠ, ಲಲಾಟ ಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ಹಾಗೂ ಇದರ ಮೇಲಿನ ಉತ್ತರಾಂಗದಲ್ಲಿ ಮಕರ ತೋರಣದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಸಿಂಹದ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವಿದೆ.

ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಚೌಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಅರಳಿದ ಕಮಲ ಪುಷ್ಪ ಫಲಕಗಳಿವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ನಂದಿಯ ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪವಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅದು ಪೀಠದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಭಗ್ನವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದೆ.

ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಮುಖಮಂಟಪದ ಬಲಬದಿಯ ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ಎಡಗೈಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿದ ಬಲಗೈಯನ್ನು ಒಂದು ಕಲಶದ ಮೇಲಿಟ್ಟು ನಿಂತ ಒಬ್ಬ ರಾಜಪುರುಷ, ಮತ್ತೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಮುಗಿದು ನಿಂತ ರಾಜಪುರುಷ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಬಲ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಲಗೈಯಿಂದ ಅವಳ ಸೊಂಟವನ್ನು ಬಳಸಿ ಕುಳಿತ ರಾಜಪುರುಷ ಈ ರೀತಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆಯೇ ಹೊರತು ಅಷ್ಟೇನು ಚೆಲುವಾಗಿಲ್ಲ.

ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಶಾಸನವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಶೈಲಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಇದು ಬಹುಶಃ ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಹಂತದ ಅಂದರೆ ೧೮ನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿ ಭಾಗದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಗೆಣಸಿನ ಕುಣಿಯ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ*

ಈ ದೇವಾಲಯವು ಗ್ರಾಮದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇದು ಕೂಡ ಒಂದು ಸಾಧಾರಣ ಸಣ್ಣ ದೇವಾಲಯ. ಆದರೆ ಇದರ ತಳವಿನ್ಯಾಸವು ಮತ್ತು ಇದರ ಶಿಖರದ ಮಾದರಿಯು ಇದುವರೆಗೆ ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯದ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗಿಂತ ತೀರಾ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದ ಒಂದು ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯ. ಮುಂಭಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೋಪಾನವುಳ್ಳ ಒಂದು ಚೌಕೋನದ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಲು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೌಕೋನದ ಒಂದು ಗರ್ಭಗೃಹ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಶಿಖರ.

ಕಟ್ಟೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಎಲ್ಲ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮಾದರಿಯ ಒಟ್ಟು ೧೭ ಸರಳ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಮುಂಬದಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಂಬದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ ಮಾಡಿಗೆ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರೋಮನ್ ಅಕ್ಷರ 'ಎಸ್' ಆಕೃತಿಯ ಊರ್ಧ್ವ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮುಂಬದಿಯ ಎರಡೂ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮುಂಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾ ಪಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಎರಡು ಬದಿಗಳ ಅಡ್ಡ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಾನಿನಾಕೃತಿಯ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರವಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆಯ ಮಾಡಿನ ಛತ್ತು ಸಮತಲವಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರಂಗೋಲೆ ತರಹದ ವಕ್ರ ರೇಖಾಚಿತ್ರವಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರದ ಅರಳಿದ ಕಮಲ ಪುಷ್ಪ ಫಲಕವಿದೆ.

---

* ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದ ಮತ್ತು ಉಳಿವ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪಡೆದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶ್ರೀಮತಿ ಸರ್ವಮಂಗಳಾ ಅವರು ನನಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಮುಂಚೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಮಾಹಿತಿಯ ಮೇಲೆ ನಾನು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿವೆ. ಮಾಹಿತಿ ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀಮತಿ ಸರ್ವಮಂಗಳಾ ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞ.

ಗರ್ಭಗುಡಿಯು ದ್ವಾರಬಂಧವು ತೀರ ಸರಳವಾಗಿದ್ದು ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೈವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು, ಲಲಾಟ ಬಿಂಬ ದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ಗಣೇಶ ಬಿಂಬವಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಚತುರ್ಭುಜ ದ್ವಾರಪಾಲಕನ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಜಿಂಕೆ (ನಾಯಿ) ಇದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಡಮರು ಮುಂದಿನ ಬಲ/ಎಡ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗದೆ ಇದೆ. ಒಬ್ಬರು ರುಂಡ ಮಾಲಾಧಾರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ವೀರಭದ್ರ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಗಣೇಶನ ಹಿಂದಿನ ಕೈಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಚಕ್ರ/ಶಂಖಗಳೆಂದು ತೋರುವುದು. ಈ ಬಿಂಬದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಉತ್ತಿರಾಂಗದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಯೋಗಿಯ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವಿದೆ.

ಗರ್ಭಗುಡಿಯೊಳಗೆ ಒಂದು ಚೌಕೋನ ಸ್ತಂಭ ಮಂಟಪವಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಕೋನ ಕಟ್ಟೆ ಇದರ ಮೇಲೆ ಶಿವಲಿಂಗ ಪೀಠವಿದೆ. ಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳು ಮಾತ್ರ ತುಂಬ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಮಂಟಪದೊಳಗಿನ ಛತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮಲ ಪುಷ್ಪದ ಫಲಕವಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದಿನ, ಕೈಪಿಡಿ ಮತ್ತು ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ವಜ್ರಗಾರೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಶಿಖರವಿದೆ. ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಕಿರಿದಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿರುವ ಆರು ಸಮ ಚೌಕೋನ ಕಟ್ಟೆಗಳಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಮೇಲಿನ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬುಡದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಪುಷ್ಪ ದಳಾಕೃತಿಗಳುಳ್ಳ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯಾಕಾರದ ಗುಮ್ಮಟವಿದೆ. ಇದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಶವನ್ನು ಹೊತ್ತ ಸಣ್ಣ ಸ್ತಂಭವಿದೆ.

ಇದು ಕಂಬ ಪ್ರಧಾನವಾದ ದೇವಲಯ. ದೇವಾಲಯದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಕಂಬಗಳು ಕಣ ಶಿಲೆಯದಾದರೆ, ಗೋಡೆಗಳು ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲಿನದು. ಶಿಖರವೂ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲಿನದು. ಮೇಲೆ ವಜ್ರಗಾರೆಯ ಲೇಪನವಿದೆ. ರಚನೆ, ಶೈಲಿ ಹಾಗೂ ವಿನ್ಯಾಸದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ಇದು ೧೮ನೇ ಶತಮಾನದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಈ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ತರಾಂಗದಲ್ಲಿಯ ಯೋಗಿಯ ಶಿಲ್ಪವು ಇದಕ್ಕೆ 'ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು.

ಮೇಲೆ ವಿವೇಚಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶಗಳಿವೆ.

೧) ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ತಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಶಿಖರವೂ ಕೆಳದಿ ಹಾಗೂ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೋಲುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕಟ್ಟಡವೆಂದರೆ, ಸಮಕಾಲೀನ ಸೋದೇ ರಾಜ್ಯದ ಸೋದೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಗದ್ದಿಗೆ ಮಠ'. ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರದ 'ಆತಿಲ್ ಷಾಹಿ' ಕಾಲದ ಕೆಲವು ನಿರ್ಮಿತಿಗಳಿವೆ.

೨) ಇವೆರಡು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನವು ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೂಲೆ ಗಂಬಗಳ ಮಾದರಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ರೇಖಾ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಪ ಚಿತ್ರಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು, ಮಾಡಿನ ಮೇಲಿನ ತ್ರಿದಳ ಕಂಗುರಗಳ ಸಾಲು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ವಿನ್ಯಾಸ, ಮುಂಭಾಗದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಮಾಡನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದ 'ಎಸ್' ಆಕೃತಿಯ ಊರ್ಧ್ವ ಪಟ್ಟಿಯು ಬಿಜಾಪುರದ 'ಆದಿಲ್ ಷಾಹಿ' ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಿತಿಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಇಸ್ಲಾಂ ವಾಸ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆದಿಲ್ ಷಾಹಿ ಶೈಲಿಯ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತೇವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ೧೬-೧೭ನೇ ಶತಮಾನದ ಇಕ್ಕೇರಿ ಅಘೋರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕವಲೆದುರ್ಗದಲ್ಲಿಯ ಕಾಶಿವಿಶ್ವೇಶ್ವರ, ನಗರದಲ್ಲಿಯ ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ಮೊನೆಚಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಕಮಾನು, ಮಾಡಿನ ಮುಂದಿನ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಿನರೆಟ್ಟುಗಳು, ಮಾಡಿನಂಚಿನ ಕಂಗುರಸಾಲು, ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಗುಮ್ಮಟಗಳು ಭಾರತೀಯ ಇಸ್ಲಾಂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ

ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತ.

ಮೇಲೆ ವಿವೇಚಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಭಾವದ ಎರಡನೇ ಹಂತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

೨. ಮಿಥುನ ಶಿಲ್ಪಗಳು :

ಇದುವರೆಗೆ ನಾನು ನೋಡಿದ ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ೧೯೬೦ರ ಶುರುವಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಹಳ್ಳಿ (ಶಿವಮೊಗ್ಗ ತಾ.)ಯಲ್ಲಿ ದಿನಾಂಕ ೪-೦೭-೧೯೬೩ರಂದು ಉಳವಿ (ಸೊರಬ ತಾ.) ಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಿನಾಂಕ ೨-೦೭-೧೯೬೩ರಂದು ಸಂಗಳ (ಸಾಗರ ತಾ.) ದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ಒಂದೊಂದು ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಒಂದೊಂದು ಜೊತೆ ಕುತೂಹಲ ಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಈ ಮೂರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದರಪಕ್ಕದಲ್ಲೊಂದು ಈ ಜೋಡಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳು ಯಾವುದೇ ನಿರ್ಮಿತಿಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲ ಅಥವಾ ಇವುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಪುರುಷನ ರೂಪವು ಒಂದೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯವು. ಇವುಗಳ ಉಡುಪು, ಆಭರಣ, ಕೇಶ ವಿನ್ಯಾಸ, ಹಣೆಯ ಮೇಲಿನ ತಿಲಕ ತುಂಬ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದು ಇವು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮಾದರಿಗಳೆಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಆದರೆ ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿಯ ಈ ನಗ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ರೂಪಣ ತುಂಬ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಪುರುಷನು ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಸೆಟೆದು ನಿಂತ ತನ್ನ ಶಿಶ್ನವನ್ನು ಎರಡೂ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ತ್ರೀಯು ತನ್ನ ಮರ್ಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ಲಜ್ಜೆಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ತನ್ನ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿರುವ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಸಂಗಳದ ಪುರುಷನ ವಿಗ್ರಹವು ಮುಷ್ಟಿ ಮೈಥುನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ.

ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ ನಿರ್ಮಿತಿಗಳ ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳೊಡನೆ ಸಂಭೋಗಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಭೋಗ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿರ್ಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರ ಔಚಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ.[4] ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಪರಂಪರಾನುಗತ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆ-ಯುತ್ತಲಿದೆ.

ಇದು ಹೇಗೆ ಇರಲಿ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲ; ಅಥವಾ ಪೂಜಾಮೂರ್ತಿಗಳಿರುವಂತೆ, ಇವುಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಯಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದಿಟ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆರೆ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ. ನಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತವಾದ ಅವಳ ತಾಯಿತನವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಕೆರೆ ದಂಡೆಯ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಮತ್ತೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಭೂಮಿ (ಕ್ಷೇತ್ರ) ಇದ್ದು ಬೇಕಾದಾಗ ಬೆಳೆಯುವ ಪೈರಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸಿದಾಗ ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆ ಆಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆರೆ ತುಂಬ ನೀರು ಇರಬೇಕು ; ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿರಬೇಕು. ಸಮೃದ್ಧಿ ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವ ಸಾಲಂಕೃತ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಪುರುಷ-ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಸಮಯೋಚಿತ

4 ದೇವಾಂಗನಾ ದೇಸಾಯಿ : ದಿ ಇರಾಟಿಕ್ ಸ್ಕಲ್ಪ್‌ಚರ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ

ವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಬಿತ್ತನೆ, ಮೊದಲು ನೀರು ಹಾಯಿಸುವ ಮತ್ತು ಕೊಯ್ಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೈತಾಪಿ ಜನರು ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ಕಟ್ಟಳೆ ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದ್ದಿತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ಯಾವುದೇ ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ ಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸದೆ ಭೂಮಿಯ ಫಲವತ್ತತೆ ಮತ್ತು ಸಮೃದ್ಧಿ ಬೆಳೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೃಷಿ ಕಟ್ಟಳೆಯ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಮೂರ್ತಿಗಳೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇನ್ನೂ ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ.